

การพัฒนากฎหมายสำหรับผู้ต้องขังพิการทางด้านร่างกาย

THE DEVELOPMENT OF PENITENTIARY LAW FOR PRISONERS WITH PHYSICAL DISABILITIES *

เอกพงษ์ สารน้อย **

รามเดชะ ณ ลำปาง ***

1. บทนำ

ในประเทศไทย เมื่อผู้ที่กระทำความผิดกฎหมายอาญาและถูกลงโทษจำคุก ก็จะถูกส่งมารับโทษที่เรือนจำต่าง ๆ ทั่วประเทศ เป็นจำนวนกว่าหนึ่งแสนคนในแต่ละปี จึงต้องมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับงานด้านการลงโทษจำคุกโดยเฉพาะ คือกรมราชทัณฑ์ มีหน้าที่ควบคุมและแก้ไขพฤติกรรมหรือฟื้นฟูผู้ต้องขังดั่งให้กลับตนเป็นพลเมืองดี มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก

ปัจจุบันมีผู้ต้องขังทั้งหมดในเรือนจำกว่า 3 แสนคน จึงเกิดปัญหาในการควบคุมดูแลตามวัตถุประสงค์ของงานราชทัณฑ์เนื่องจากผู้ต้องขังสันจำนวนที่รองรับได้ก็เพียง 120,000 คน นอกจากนั้นผู้ต้องขังที่มีจำนวนมากก็มีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งผู้ต้องขังแต่ละรูปแบบก็จะต้องใช้การควบคุมดูแลที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะผู้ต้องขังที่เสียเปรียบทางด้านร่างกาย ทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้เท่าที่ควร ได้แก่ ผู้ต้องขังพิการ

จากฐานข้อมูล¹ของกรมราชทัณฑ์เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2562 ได้ระบุว่าผู้ต้องขังพิการทั่วประเทศนั้นมีจำนวนทั้งหมด 3,606 ราย โดยแบ่งเป็น ชาย 3,258 ราย หญิง 348 ราย และการแบ่งผู้ต้องขังที่มีความพิการนั้นจะแบ่งออกเป็น 5 ประเภทตามลักษณะของความพิการ ดังนี้ 1. ทางการมองเห็น 2. ทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย 3. ทางการเคลื่อนไหว 4. ทางจิตใจหรือพฤติกรรม 5. ทางสติปัญญา จะเห็นว่าผู้ต้องขังที่มีความพิการนั้นมีจำนวนอยู่ถึงหลักพันคน ดังนั้นการมีกฎหมายสำหรับผู้ต้องขังพิการ โดยเฉพาะจึงเป็นเรื่องสำคัญเพื่อที่จะให้การฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

* บทความนี้เรียบเรียงจากสารนิพนธ์เรื่อง การพัฒนากฎหมายสำหรับผู้ต้องขังพิการทางด้านร่างกาย ซึ่งได้ผ่านการสอบสารนิพนธ์เรียบร้อยแล้ว

** ที่ปริกษาสารนิพนธ์

*** นักศึกษาปริญญาโท คณะนิติศาสตร์ สาขากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มหาวิทยาลัยศรีปทุม

¹ กลุ่มงานสวัสดิการและสงเคราะห์ผู้ต้องขัง กองพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์

กลับคืนสู่สังคมตามวัตถุประสงค์หนึ่งของการลงโทษเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพโดยให้ผู้ต้องขัง พิจารณานั้นมีโอกาสในการใช้ชีวิตและปรับปรุงพัฒนาตนเองได้เช่นเดียวกับผู้ต้องขังทั่วไป

สำหรับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการผู้ต้องขังในประเทศไทย คือพระราชบัญญัติ ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ซึ่งได้บัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังพิการไว้ในมาตรา 54 บัญญัติว่า ให้เรือนจำทุกแห่งจัดให้มีสถานพยาบาล เพื่อเป็นที่ทำการรักษาพยาบาล ผู้ต้องขังที่ป่วย จัดให้มีแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาลซึ่งอยู่ปฏิบัติ หน้าที่เป็นประจำที่สถานพยาบาลนั้นด้วย อย่างน้อยหนึ่งคน และให้ดำเนินการอื่นใดเกี่ยวกับการ ตรวจร่างกายตามมาตรา 37 การดูแลสุขอนามัย การสุขภาพ และการตรวจสุขภาพ ตามความ จำเป็นรวมทั้งสนับสนุนให้ผู้ต้องขังได้รับโอกาสในการออกกำลังกายตามสมควร และจัดให้ ผู้ต้องขังได้รับอุปกรณ์ช่วยเกี่ยวกับสายตาและการได้ยิน การบริการทันตกรรม รวมถึงอุปกรณ์ สำหรับผู้มีกายพิการตามความจำเป็นเหมาะสม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์

จะเห็นว่าในกฎหมายราชทัณฑ์มีเพียงเรื่องอุปกรณ์ช่วยเหลือสำหรับผู้มีกายพิการตามความ เหมาะสมเท่านั้น แต่กฎหมายที่มีอยู่นั้นยังไม่ครอบคลุมถึงด้านอื่น ๆ ที่จะส่งเสริมให้ผู้ต้องขังพิการ สามารถเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับคืนสู่สังคมได้อีกครั้งดังเช่นผู้ต้องขังที่มีได้ มีข้อจำกัดทางด้านร่างกาย และตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติไว้ใน มาตรา 27 ว่าการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเนื่องจากความพิการของบุคคลนั้นจะกระทำมิได้ รวมถึงตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการสากลและข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติใน การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ค.ศ. 2015 ได้กำหนดให้รัฐจะต้องสนับสนุนให้คนพิการและผู้ต้องขังได้มี คุณภาพชีวิตที่ดี เท่าเทียมกับบุคคลอื่น จึงควรพัฒนากฎหมายสำหรับผู้ต้องขังพิการในปัจจุบันให้ ครอบคลุมรอบด้านมากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ หลักการของ รัฐธรรมนูญที่บัญญัติไว้ และสอดคล้องตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการสากล ซึ่งเป็น มาตรฐานสากล

2. แนวคิดเรื่องวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

การลงโทษทางอาญานั้นมีวัตถุประสงค์หลายประการ จากอดีตที่เน้นไปในทางแก้แค้น ทดแทน และสร้างความกลัวให้กับคนในสังคมไม่กล้ากระทำความผิด จนถึงปัจจุบันที่เน้นไป ในทางคุ้มครองสังคมและฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เมื่อต้องการวิเคราะห์เรื่องกฎหมายเกี่ยวกับการ ควบคุมดูแลผู้ต้องขัง จึงจำเป็นอย่างย้งที่จะต้องมีความเข้าใจในเรื่องวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ทางอาญา เพื่อให้สามารถพัฒนากฎหมายไปในแนวทางที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการ ลงโทษ

แนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเป็นแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม (Positive school) ซึ่งเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับเจตจำนงกำหนด กล่าวคือ การกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดจากปัจจัยต่างๆ มนุษย์ไม่สามารถเลือกการกระทำได้อย่างอิสระใช้เหตุผลในการเลือก แต่มนุษย์ถูกกดดันหล่อหลอมจากสิ่งแวดล้อมและปัจจัยต่างๆ จนมีบุคลิกภาพที่บกพร่องและหันไปสู่การกระทำความผิด ดังนั้นการกระทำของมนุษย์จึงเป็นผลมาจากปัจจัยหลายอย่างหลอมรวมเข้าด้วยกัน เช่น ปัจจัยภายในคือจิตใจ และปัจจัยภายนอกคือสิ่งแวดล้อม การลงโทษจึงไม่ควรมุ่งเน้นไปที่การกระทำความผิด แต่ควรพิจารณาจากสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำความผิด และมุ่งเน้นการแก้ไขที่ต้นเหตุต่างๆ

การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด จึงเป็นการมุ่งเน้นที่ตัวผู้กระทำความผิดมากกว่าที่การกระทำความผิด โดยจะเน้นไปที่การศึกษาตัวผู้กระทำความผิดรายบุคคลหรือจำแนกลักษณะของผู้ต้องโทษเป็นกลุ่มเพื่อหาสาเหตุของการกระทำความผิดและแนวทางการแก้ไข เพราะมองว่าที่สังคมจัดให้มีการลงโทษขึ้นก็เพื่อเปิดโอกาสให้มีกระบวนการแก้ไขผู้กระทำความผิด ดังนั้นระยะเวลาของการลงโทษ โดยเฉพาะการลงโทษจำคุกจึงมิได้ขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของการกระทำความผิดเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้กระทำความผิดที่จะแก้ไขปรับปรุงตนเองด้วย เช่น ผู้ต้องขังคดีฆ่าผู้อื่นอาจได้รับการปล่อยตัวก่อนผู้ต้องขังคดีลักทรัพย์ที่กระทำความผิดซ้ำซาก ถ้าผู้ต้องขังคดีฆ่าผู้อื่นสามารถสำนึกผิด มีพฤติกรรมตามที่สังคมทั่วไปต้องการและมีแนวโน้มว่าจะไม่กระทำความผิดซ้ำอีก

แนวความคิดในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูนี้ จึงเป็นแนวความคิดที่ให้โอกาสผู้กระทำความผิดกลับตัวกลับใจ ให้โอกาสแก้ไขปรับปรุงตนเอง โดยพยายามหลีกเลี่ยงการลงโทษผู้กระทำความผิดในลักษณะที่เป็นการทำลายศักยภาพหรือคุณลักษณะในการที่จะกลับคืนสู่สังคม โดยใช้วิธีการลงโทษที่ไม่สร้างรอยมลทิน วิธีการดังกล่าวนี้ได้แก่การลงโทษที่เปลี่ยนจากการลงโทษจำคุกเป็นวิธีอื่น เช่น การรอลงอาญาโดยมีการคุมประพฤติ การใช้โทษปรับและการใช้มาตรการชุมชนอื่นๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลกระทบในทางลบจากการเข้าไปอยู่ในเรือนจำ หรือหากเป็นการถูกลงโทษโดยการจำคุกในเรือนจำแล้ว ก็ให้มีการอบรมแก้ไขโดยการฝึกวิชาชีพ ให้การศึกษา อบรมทางศีลธรรมและศาสนา จัดสวัสดิการ การให้การบำบัดเป็นกลุ่มและรายบุคคล เพื่อมุ่งแก้ไขสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำความผิดมีความบกพร่อง เบี่ยงเบนไปจากวิถีของวิญญูชนและเป็นเหตุให้ก่ออาชญากรรมขึ้น²

² นันทิ จิตสว่าง. (ม.ป.ป.). *หลักทัณฑ์วิทยา : หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพิบูลสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์. หน้า 29-30.

3. มาตรฐานสากลของสิทธิผู้ต้องขัง

ในปัจจุบันสิทธิของผู้ต้องขังถือเป็นหนึ่งในสิทธิที่ทั่วโลกให้ความสำคัญ เนื่องจากแนวคิดทางด้านสิทธิมนุษยชนได้วิวัฒนาการมาจนถึงปัจจุบันที่ผู้ต้องขังแม้ว่าจะถูกจำกัดอิสรภาพแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าไม่มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกับผู้อื่น การพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับผู้ต้องขังจึงต้องศึกษาแนวคิดด้านสิทธิผู้ต้องขัง และมาตรฐานสากลเกี่ยวกับผู้ต้องขังด้วยเช่นกัน

3.1 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 2015) (ข้อกำหนดแมนเดลา - Mandela Rules)

ข้อกำหนดนี้วางมาตรฐานขั้นต่ำในการบริหารจัดการเรือนจำที่ดี รวมทั้งประกันว่าสิทธิของผู้ต้องขังต้องได้รับความเคารพเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงมาตรฐานด้านการราชทัณฑ์และสิทธิมนุษยชน

ในข้อกำหนดแมนเดลาได้มีการวางหลักการสำหรับการดูแลผู้ต้องขังและการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้ต้องขังในเรื่องรูปแบบต่างๆ รวมทั้งเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการอีกด้วย ดังต่อไปนี้

เรื่องความต้องการเฉพาะด้าน ได้กำหนดว่าเรือนจำต้องมีการดำเนินการเพื่อรองรับผู้ต้องขังที่มีความพิการทางกาย จิตใจ หรืออื่น ๆ ให้สามารถเข้าถึงบริการหรือโครงการของเรือนจำได้โดยเท่าเทียมกันมาตรการเพื่อตอบสนองความต้องการเฉพาะด้านเหล่านี้จะต้องไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ³

เรื่องสุขลักษณะ ได้กำหนดว่าเรือนจำทุกแห่งต้องมีห้องน้ำที่สะอาด เพื่อสุขลักษณะที่ดีและรักษาศักดิ์ศรีของผู้ต้องขัง โดยมีน้ำและอุปกรณ์เครื่องใช้สำหรับห้องน้ำ (รวมถึงผ้าอนามัยสำหรับผู้ต้องขังหญิง) อีกทั้งต้องจัดให้มีเสื้อผ้าและเครื่องหลับนอนที่เพียงพอ⁴

เรื่องโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟู/การขัดเกลาทางสังคม ได้กำหนดว่าเรือนจำควรจัดให้มีบริการการศึกษา การฝึกอาชีพ และการทำงานที่จะช่วยในการบำบัดฟื้นฟู/การขัดเกลาทางสังคม และการกลับคืนสู่สังคม เพื่อจะบรรลุจุดประสงค์ของการคุมขัง นั่นคือการรักษาความปลอดภัยให้แก่สังคมและลดการกระทำผิดซ้ำ เรือนจำจึงควรจัดหลักสูตรการฝึกอาชีพให้เหมาะสมกับความชำนาญและอุปนิสัยของผู้ต้องขังแต่ละคน และพึงตระหนักเสมอว่าเจ้าหน้าที่เรือนจำมีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการบำบัดฟื้นฟูของผู้ต้องขัง⁵

เรื่องการทำงาน ได้กำหนดว่าผู้ต้องขังต้องไม่ถูกบังคับให้อยู่ในสภาพที่เป็นผู้รับใช้ ทาส หรือให้ทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคลของเจ้าหน้าที่เรือนจำ งานที่จัดให้ควรเป็นงานที่มี

³ ข้อกำหนดแมนเดลา. ข้อ 2 และ 5.

⁴ ข้อกำหนดแมนเดลา. ข้อที่ 15, 16, 18-21.

⁵ ข้อกำหนดแมนเดลา. ข้อที่ 4, 88, 89, 91-94, 96-108.

ประโยชน์ต่อการหาเลี้ยงชีพของผู้ต้องขังหลังพ้นโทษหรือได้รับค่าตอบแทนและทำในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและถูกกฎหมาย ผู้ต้องขังต้องไม่ถูกมอบหมายให้ทำหน้าที่เกี่ยวกับการลงโทษทางวินัย⁶

เรื่องกิจกรรมที่มีประโยชน์ ได้กำหนดว่าการอนุญาตให้ผู้ต้องขังเข้าร่วมกิจกรรมที่มีประโยชน์จะช่วยในการบริหารจัดการเรือนจำ และมีผลดีต่อสุขภาพจิตและการบำบัดฟื้นฟูของผู้ต้องขัง ดังนั้นผู้ต้องขังควรมีโอกาสเล่นกีฬาและออกกำลังกายกลางแจ้งอย่างน้อยหนึ่งชั่วโมงต่อวัน เรือนจำต้องจัดให้มีห้องสมุด และอนุญาตให้ผู้ต้องขังได้ปฏิบัติตามวิถีแห่งศาสนาที่ตนนับถือ⁷

เรื่องการศึกษา ได้กำหนดว่าเนื่องจากการศึกษาเป็นส่วนสำคัญในการช่วยลดการกระทำผิดซ้ำ ผู้ต้องขังจึงควรได้รับโอกาสให้ได้เรียนอย่างทั่วถึง ระบบการศึกษาในเรือนจำควรมีมาตรฐานเดียวกับระบบการศึกษาภายนอกเรือนจำและผู้ต้องขังที่ไม่รู้หนังสือหรือผู้ต้องขังที่ยังอยู่ในวัยเรียนจะต้องได้รับการศึกษา⁸

เรื่องการเข้าถึงการดูแลสุขภาพ ได้กำหนดว่ารัฐมีหน้าที่ดูแลผู้ถูกรีดรอนเสรีภาพ ดังนั้นผู้ต้องขังต้องมีสิทธิได้รับการดูแลสุขภาพที่มีมาตรฐานเดียวกับที่รัฐจัดให้กับประชาชนทั่วไปและตามแนวปฏิบัติที่ดี การจัดการดูแลสุขภาพภายในเรือนจำควรทำร่วมกับหน่วยงานบริการด้านสุขภาพในชุมชนเพื่อความต่อเนื่องในการดูแลสุขภาพผู้ป่วย ข้อกำหนดยังอธิบายถึงรายละเอียดของบริการดูแลสุขภาพต่าง ๆ ภายในเรือนจำ ซึ่งต้องครอบคลุมถึงการดูแลรักษาบุตรของผู้ต้องขังที่อาศัยอยู่ในเรือนจำอีกด้วย

3.2 ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-Custodial Measures for Women Offenders)

เป็นมาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง ที่ยอมรับกันในระดับสากล เพื่อให้ประเทศต่างๆ ได้ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและผู้กระทำผิดหญิง โดยคำนึงถึงความแตกต่างทางด้านเพศภาวะของผู้หญิงในเรือนจำและเด็กติดผู้ต้องขัง⁹

มีสาระสำคัญ 2 ประการ¹⁰ คือ

⁶ ข้อกำหนดแมนเดลา. ข้อที่ 40, 96-103.

⁷ ข้อกำหนดแมนเดลา. ข้อที่ 4, 23, 64-66, 105.

⁸ ข้อกำหนดแมนเดลา. ข้อที่ 104.

⁹ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). *About Bangkok Rules* ข้อกำหนดกรุงเทพ (ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก: <https://www.tijbangkokrules.org/th/about-bangkok-rules> [2563, มกราคม 02]

1.) ทำอย่างไรจึงจะส่งผู้ต้องขังหญิงที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดซึ่งมิได้มีลักษณะของอาชญากรไปสู่เรือนจำหรือทัณฑสถานให้น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น

2.) เมื่อผู้ต้องโทษหญิงดังกล่าวต้องใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำหรือทัณฑสถานแล้ว ทำอย่างไรชีวิตของผู้ต้องโทษหญิงคนนั้นจะไม่เปลี่ยนแปลงหรือแตกต่างไปจากสภาพที่ใช้ชีวิตอยู่ภายนอกเรือนจำหรือทัณฑสถาน นอกเหนือจากอิสรภาพที่ต้องถูกจำกัดลงในระหว่างนั้น

จากแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนและข้อกำหนดสหประชาชาติทั้ง 2 เรื่อง แสดงให้เห็นว่าการที่ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษให้จำคุกอันเป็นการตัดเสรีภาพซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งของปัจเจกชน แต่มิได้หมายความว่าสิทธิประการอื่นของผู้ต้องขังนั้นจะถูกลดทอนไปด้วย การบัญญัติในกฎหมายถึงสิทธิขั้นพื้นฐานประการอื่นของผู้ต้องขังจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษจำคุก และเคารพต่อคุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง จึงสามารถนำแนวคิดดังกล่าวนี้มาเป็นฐานในการวิเคราะห์ความเหมาะสมของกฎหมายสำหรับคนพิการในประเทศไทยว่าสอดคล้องหรือขัดต่อหลักการสากลมากน้อยเพียงใด และควรปรับปรุงแก้ไขไปในแนวทางใด เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลของสิทธิผู้ต้องขังในปัจจุบัน

4. วิเคราะห์แนวทางในการพัฒนากฎหมายสำหรับผู้ต้องขังพิการ

4.1 วิเคราะห์ความเหมาะสมของบทบัญญัติเรื่องผู้ต้องขังพิการของประเทศไทยในปัจจุบัน

จากกฎหมายเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการของไทยที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์และระเบียบกรมราชทัณฑ์ไว้เพียงเรื่องอุปการะสำหรับผู้มีกายพิการเท่านั้น จึงควรพิจารณาว่ากฎหมายดังกล่าวนี้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลในเรื่องผู้ต้องขังและเรื่องคนพิการหรือไม่ และการมีกฎหมายเพียงเรื่องอุปการะช่วยเหลือผู้พิการนี้ มีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างไรต่อชีวิตของคนพิการในเรือนจำ ซึ่งได้แบ่งออกมาเป็น 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

4.1.1 ความสอดคล้องของกฎหมายเรื่องผู้ต้องขังพิการกับแนวคิดเรื่องการลงโทษและหลักสากล

จากมุมมองที่เปลี่ยนไปในเรื่องวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ทำให้ในปัจจุบันมีการตระหนักถึงสิทธิมนุษยชนและสิทธิของผู้ต้องขังมากขึ้น โดยมีแนวคิดที่ว่าแม้ว่าผู้ต้องขังซึ่งได้รับโทษทางอาญาจากการกระทำความผิดของตนให้ต้องจำคุก ซึ่งถูกลดทอนสิทธิเสรีภาพในการใช้ชีวิต แต่ผู้ต้องขังก็ยังมีสิทธิได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานประการอื่น ที่มีใช้สิทธิเสรีภาพที่ถูกตัดออกไปนั้น เช่น

¹⁰ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และปกป้อง ศรีสนิท. (2558). *โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง การศึกษาเพื่อพัฒนาแนวทางการลงโทษ: หลักการลงโทษที่ได้สัดส่วน กรณีคดียาเสพติดให้โทษ*. สำนักกิจการในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภาสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม.

สิทธิในความปลอดภัยของชีวิตร่างกาย สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล สิทธิในการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ซึ่งแนวคิดที่ได้ให้ผู้ต้องขังควรได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานประการอื่น สะท้อนได้จากทั้งกฎหมายไทย ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ที่ได้กำหนดให้บุคคลทุกคนย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน สถานะของบุคคลจะนำมาเลือกปฏิบัติมิได้ หรือการที่กฎหมายราชทัณฑ์ได้กำหนดให้ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับเครื่องนุ่งห่ม อาหาร การศึกษา การฝึกอาชีพ

และสะท้อนจากมาตรฐานสากลทั่วโลก ได้แก่ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (ข้อกำหนดแมนเดลา) ที่ได้เน้นย้ำในเรื่องสิทธิของผู้ต้องขังจะต้องได้รับความเคารพ ตามฐานของสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะผู้ต้องขังที่มีความพิการเรื้อรังจะต้องมีการดำเนินการให้บุคคลดังกล่าวสามารถเข้าถึงบริการหรือโครงการของเรือนจำอย่างเท่าเทียม และจากข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (ข้อกำหนดกรุงเทพ) ซึ่งเน้นสาระสำคัญประการหนึ่งว่า เมื่อผู้ต้องขังได้รับโทษให้ใช้ชีวิตในเรือนจำแล้ว จะต้องทำให้ชีวิตของผู้ต้องขังไม่เปลี่ยนแปลงไปจากสภาพภายนอกเรือนจำ นอกเหนือจากอิสรภาพบางประการที่ถูกจำกัดลงเพียงเท่านั้น

เมื่อนำกฎหมายเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการในประเทศไทยมาพิจารณาแล้ว จะเห็นได้ว่ากฎหมายผู้ต้องขังพิการของประเทศไทยในปัจจุบันยังไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษในเรื่องการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และกฎหมายไทยยังไม่สอดคล้องกับแนวคิดสิทธิผู้ต้องขังสิทธิมนุษยชน ที่ให้ความสำคัญกับการให้ผู้ต้องขังมีชีวิตที่ไม่ต่างกับภายนอก เพียงแต่ถูกจำกัดอิสรเท่านั้น เพราะไม่ได้มีบทบัญญัติที่ส่งเสริมให้ผู้ต้องขังพิการได้รับการช่วยเหลือครอบคลุมรอบด้าน

4.1.2 การเข้าถึงสิทธิที่พึงมีของผู้ต้องขังพิการ

ในกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทย ได้บัญญัติเรื่องผู้ต้องขังพิการไว้เพียงให้เรือนจำจัดให้มีอุปกรณ์ช่วยเหลือสำหรับผู้มีกายพิการตามความเหมาะสม ดังนั้นจึงเป็นกฎหมายที่บัญญัติไว้ในลักษณะที่ไม่เปิดช่องให้สามารถตีความว่าหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง จะสามารถดำเนินการใด เพื่อให้การสนับสนุนให้ผู้ต้องขังพิการเข้าถึงสวัสดิการอย่างอื่นนอกจากอุปกรณ์ช่วยเหลือได้

หากว่าผู้ต้องขังพิการไม่ได้รับการสนับสนุนในอีกหลายด้านที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพวกเขา และต้องการเรียกร้องให้ตนได้รับสิทธิอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ตนเองควรจะได้รับแล้ว แต่ในกฎหมายมิได้มีบัญญัติไว้ถึงสิ่งรัฐจะต้องจัดให้ ผู้ต้องขังพิการก็ไม่สามารถเรียกร้องถึงสิทธิที่ตนพึงมีพึงได้นั้น เพราะเหตุที่ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

4.1.3 ปัญหาการจากการมีบทบาทผู้ต้องขังพิการไม่ครอบคลุม

จากการศึกษาพบว่ากฎหมายราชทัณฑ์ของไทยมีหลายด้านที่ไม่เหมาะสมต่อการฟื้นฟูผู้ต้องขังเพื่อให้กลับคืนสู่สังคม ได้แก่

ด้านการใช้ชีวิตในเรือนจำ เนื่องด้วยผู้ต้องขังพิการมีความพิการทางด้านร่างกาย จึงเป็นผู้ที่มีข้อเสียเปรียบในการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันมากกว่าคนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็น สภาพแวดล้อม ที่พักอาศัย การขับถ่าย อาบน้ำ รับประทานอาหาร ออกกำลังกาย เดินทางไปมาในเรือนจำ เป็นต้น แม้จะมีอุปกรณ์ช่วยเหลือความพิการแต่หากไม่มีการปรับสภาพแวดล้อมสิ่งอำนวยความสะดวกในเรือนจำให้สามารถเข้าถึงและใช้งานได้โดยผู้ต้องขังทุกคนไม่ว่าจะมีเงื่อนไขอย่างไร ความเสียเปรียบเหล่านั้นก็ไม่อาจบรรเทาลงได้มากนัก บทบัญญัติที่มีในปัจจุบันเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการยังไม่เพียงพอต่อการใช้ชีวิตประจำวันในเรือนจำของผู้ต้องขังพิการ

ด้านการฝึกอาชีพ การทำงานเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้ต้องขัง เพื่อให้ภายหลังพ้นโทษมีทางเลือกในการประกอบอาชีพสุจริตเพิ่มมากขึ้นนั้น ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กำหนดให้เรือนจำจัดให้มีการฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง กำหนดรายละเอียดตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ แต่จนถึงปัจจุบันยังมิได้มีการออกระเบียบในเรื่องดังกล่าว

อย่างไรก็ตามวิชาชีพในเรือนจำ ส่วนใหญ่เป็นวิชาชีพที่เน้นด้านงานฝีมือ ซึ่งต้องใช้ทักษะทางด้านร่างกายเป็นหลัก จึงอาจเป็นอุปสรรคต่อผู้ต้องขังพิการ จึงเป็นปัญหาหากว่าผู้ต้องขังพิการอยากเข้าร่วมการฝึกอาชีพแต่ไม่มีทักษะทางวิชาชีพด้านใดสามารถรองรับและสนับสนุนให้พวกเขาสามารถพัฒนาฝีมือของตนได้อย่างเท่าเทียมกับผู้ต้องขังอื่น

ด้านการศึกษา ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กำหนดให้เรือนจำต้องจัดให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และขั้นสูงกว่านั้นหากสมัครใจ โดยมีระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการกำหนดหลักสูตร หลักเกณฑ์ และวิธีการในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขัง พ.ศ. 2561 ที่บัญญัติรายละเอียดดังกล่าว ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าผู้ต้องขังทุกคนมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน แต่ในระเบียบกรมราชทัณฑ์มิได้มีส่วนใดที่กล่าวถึงการศึกษาของผู้พิการ

จึงอาจทำให้ในส่วนของผู้พิการที่ต้องการเรียนรู้เช่นกัน ไม่อาจเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่นได้ เพราะเรือนจำไม่สามารถจัดโปรแกรมการเรียนการสอนที่รองรับการศึกษาอย่างผู้พิการได้

4.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายไทยและต่างประเทศในเรื่องผู้ต้องขังพิการ

การวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายไทยและต่างประเทศในเรื่องผู้ต้องขังพิการ จากการศึกษากฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการ 3 ประเทศ ได้แก่ สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา และออสเตรเลีย ได้พบว่าประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

ประเทศไทย มีกฎหมายราชทัณฑ์ คือพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการไว้ในมาตรา 54 ตอนท้ายว่า “...จัดให้ผู้ต้องขังได้รับอุปกรณ์ช่วยเหลือเกี่ยวกับสายตาและการได้ยิน การบริการทันตกรรม รวมถึงอุปกรณ์สำหรับผู้มีกายพิการตามความจำเป็นเหมาะสม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์”

และมีระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการดำเนินการเกี่ยวกับอนามัยและการสุขาภิบาลของผู้ต้องขัง พ.ศ. 2561 บัญญัติเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการไว้ใน ข้อ 14 ว่า “หากว่าผู้ต้องขังเป็นผู้พิการจะต้องจัดให้มีอุปกรณ์ช่วยเหลือเกี่ยวกับสายตา การได้ยิน การทันตกรรม และอุปกรณ์สำหรับผู้มีกายพิการตามความจำเป็นและเหมาะสม”

ส่วนกฎหมายเรื่องคนพิการ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 นั้นมิได้มีบทบัญญัติครอบคลุมถึงคนพิการที่อยู่ในสถานะผู้ต้องขังแต่อย่างใด

ประเทศไทยจึงมีกฎหมายสำหรับคนพิการเพียงในเรื่องอุปกรณ์ช่วยเหลือสำหรับผู้มีกายพิการและเรื่องทันตกรรมเท่านั้น

สหราชอาณาจักร กฎหมายราชทัณฑ์มีชื่อว่า พระราชบัญญัติเรือนจำ ค.ศ. 1952 มิได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการ ส่วนกฎหมายคนพิการ คือพระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกปฏิบัติกับคนพิการ ค.ศ. 1995 ซึ่งได้ถูกยกเลิกไปแล้วและแทนที่ด้วยพระราชบัญญัติความเสมอภาค ค.ศ. 2010 ก็มีได้บัญญัติถึงคนพิการที่เป็นผู้ต้องขังเช่นเดียวกัน

แต่กฎหมายคนพิการดังกล่าวเป็นรากฐานให้กับข้อบังคับเรือนจำ ค.ศ. 1999 ซึ่งเป็นแนวข้อกำหนดที่กำหนดกฎเกณฑ์การดำเนินงานของหน่วยงานราชทัณฑ์และเจ้าหน้าที่เรือนจำในสหราชอาณาจักร ที่ตราขึ้นตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ค.ศ. 1952 มาตรา 47 (1) โดยรัฐมนตรีข้อบังคับฉบับนี้มีรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการอยู่หลายประการ และเป็นที่มาของการออกคำสั่งบริหารเรือนจำที่ 2855 เรื่องผู้ต้องขังพิการ และข้อปฏิบัติการบริหารเรือนจำที่ 32/2011 ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์การดำเนินงานราชทัณฑ์ในเรือนจำ เรื่องผู้ต้องขังพิการโดยเฉพาะ ที่กำหนดให้เรือนจำต้องดำเนินงานไปในทางที่เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังพิการสามารถมีส่วนร่วมในแผนการของเรือนจำด้วย เช่น ต้องจัดให้มีการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับผู้พิการ จัดเตรียมอุปกรณ์ช่วยเหลือผู้พิการ โดยบัญญัติไว้อย่างละเอียดตามที่ได้ยกมาในบทที่สาม

สหรัฐอเมริกา กฎหมายเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการจะแตกต่างกับประเทศอื่นในด้านรูปแบบการบัญญัติกฎหมาย เนื่องด้วยสหรัฐอเมริกาได้มีกฎหมายกลางของรัฐบาลกลางในเรื่องคนพิการคือ

พระราชบัญญัติคนพิการสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1990 ซึ่งกำหนดว่าห้ามเลือกปฏิบัติกับคนพิการไม่ว่าเรื่องใดก็ตาม และได้มีการบัญญัติถึงการห้ามเลือกปฏิบัติกับคนพิการซึ่งอยู่ในสถานะผู้ต้องขังในเรือนจำด้วย ในลักษณะที่ 2 ส่วนที่ 35

มีหลักการคือห้ามหน่วยงานของรัฐ รวมถึงหน่วยงานราชการที่สังกัดกันมิให้ผู้ต้องขังพิการมีส่วนร่วมในทุกสิ่งที่เรือนจำจัดไว้ให้ผู้ต้องขัง เช่น การทำงาน การศึกษา นันทนาการ เป็นต้น

จะเห็นว่าแม้กฎหมายไทยจะมีกฎหมายคนพิการซึ่งใกล้เคียงกับพระราชบัญญัติคนพิการสหรัฐอเมริกา ได้แก่พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550 แต่กฎหมายดังกล่าวมิได้บัญญัติให้ครอบคลุมหรือมีบทบัญญัติเฉพาะถึงเรื่องคนพิการที่อยู่ในสถานะผู้ต้องขังในเรือนจำเหมือนอย่างกฎหมายของสหรัฐอเมริกา

ประเทศออสเตรเลีย จะมีกฎหมายของเครือรัฐ (Commonwealth Act) ที่เป็นกฎหมายกลาง และแต่ละรัฐก็จะมีกฎหมายภายในบังคับในรัฐของตน

กฎหมายเครือรัฐในเรื่องผู้ต้องขังพิการจะแตกต่างกับของไทยและของประเทศอื่น คือมิได้มีบัญญัติไว้เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร แต่จะอยู่ในรูปแบบของแนวทางกฎหมาย ฉบับล่าสุดชื่อว่าแนวทางกฎหมายสำหรับงานราชทัณฑ์ในประเทศออสเตรเลีย ค.ศ. 2018 โดยส่วนการดำเนินการเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการจะถูกเขียนไว้ในแต่ละหมวดหมู่ที่เกี่ยวข้อง เช่น ความปลอดภัย การดำเนินชีวิตในเรือนจำ เป็นต้น

ส่วนกฎหมายภายในของแต่ละรัฐจะแตกต่างกันไป สำหรับเขตออสเตรเลียแควินแลนด์ทอริทอรี ลักษณะของกฎหมายราชทัณฑ์และกฎหมายคนพิการจะคล้ายประเทศไทยมาก คือมีบทบัญญัติถึงผู้ต้องขังพิการเล็กน้อยในกฎหมายราชทัณฑ์และกฎหมายคนพิการมิได้กล่าวถึงผู้ต้องขัง แต่ที่มีเพิ่มเติมจากของไทยคือมีการเขียนมาตรฐานของเรือนจำสำหรับผู้ใหญ่ในเขตออสเตรเลียแควินแลนด์ทอริทอรี ที่เป็นเงื่อนไขการปฏิบัติและการดูแลผู้ต้องขัง ซึ่งมีเรื่องผู้ต้องขังพิการเป็นหนึ่งในแผนการดำเนินงาน

สำหรับรัฐนิวเซาท์เวลส์ มีกฎหมายราชทัณฑ์ชื่อว่าพระราชบัญญัติอาชญากรรม (การบริหารการลงโทษ) ค.ศ. 2014 กฎหมายฉบับนี้บัญญัติถึงผู้ต้องขังพิการไว้ใกล้เคียงกับของไทย แต่จะบัญญัติไว้มากกว่าพอสมควร โดยมีเรื่องกรอบแผนการจัดการผู้ต้องขังว่าต้องช่วยลดความเสี่ยงเปรียบของผู้พิการ และโปรแกรมสำหรับผู้ต้องขังพิการจะต้องพิจารณาเป็นพิเศษมากกว่าของผู้ต้องขังทั่วไป เป็นต้น

4.3 วิเคราะห์แนวทางพัฒนากฎหมายสำหรับผู้ต้องขังพิการในประเทศไทย

เรื่องแนวทางพัฒนากฎหมายสำหรับผู้ต้องขังพิการในประเทศไทย จากที่ได้ศึกษาปัญหาของการมีบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการไม่เพียงพอในประเทศไทย พบว่าปัจจุบันในประเทศไทย

ไทยมีกฎหมายเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการเพียงในเรื่องการจัดให้มีอุปกรณ์ช่วยเหลือกายพิการตามสมควรและการทันตกรรมเท่านั้น ส่วนกรณีอื่นยังไม่มีบัญญัติไว้ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร จึงศึกษาการบัญญัติกฎหมายสำหรับผู้ต้องขังพิการในประเทศต่าง ๆ แล้วได้วิเคราะห์แนวทางในการพัฒนากฎหมายสำหรับผู้ต้องขังพิการในประเทศไทยดังนี้

กฎหมายของสหราชอาณาจักรที่น่าจะเอามาปรับใช้กับกฎหมายไทย อาทิ ข้อบังคับเรือนจำ ค.ศ. 1999 ที่เป็นแนวทางในการดำเนินการของเรือนจำมาปรับใช้เป็นหลักพื้นฐานที่จะกล่าวถึงการวางนโยบายของหน่วยงานราชทัณฑ์ไทย โดยใช้กฎหมายคนพิการและกฎหมายอื่นที่สนับสนุนคนพิการมาเป็นรากฐานในการสร้างข้อบังคับเรือนจำขึ้น เพื่อให้มีข้อปฏิบัติให้กับงานด้านราชทัณฑ์ต่อผู้ต้องขังพิการในหลายด้าน

นอกจากนั้นสหราชอาณาจักรมีคำสั่งบริหารเรือนจำที่ 2855 เรื่องผู้ต้องขังพิการ และข้อปฏิบัติการบริหารเรือนจำที่ 32/2011 เรื่องความเท่าเทียมกันของผู้ต้องขัง ที่เป็นกฎเกณฑ์ของหน่วยงานราชทัณฑ์ จึงสามารถนำกฎเกณฑ์เหล่านั้นมาเป็นแนวทางในการออกระเบียบกรมราชทัณฑ์เฉพาะเรื่อง ได้แก่เรื่องผู้ต้องขังพิการ โดยเฉพาะ ให้เป็นกฎระเบียบที่ชัดเจนในการปฏิบัติงานของเรือนจำเป็นลายลักษณ์อักษร

กฎหมายของสหรัฐอเมริกาที่น่าสนใจเอามาปรับใช้กับกฎหมายไทย คือพระราชบัญญัติคนพิการสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1990 ซึ่งเป็นกฎหมายคนพิการในสหรัฐ โดยใช้วิธีการปรับปรุงกฎหมายคนพิการในปัจจุบันของไทย คือพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ให้กฎหมายฉบับนี้สามารถตีความและใช้บังคับได้ครอบคลุมถึงคนพิการในเรือนจำด้วย หรืออาจเขียนลงไปเป็นกฎหมายให้ชัดเจนเช่นเดียวกับกฎหมายของสหรัฐอเมริกาที่มีหลายมาตรา กำหนดหน้าที่ให้งานราชทัณฑ์ต้องปฏิบัติตามด้วย

กฎหมายของออสเตรเลียที่น่าสนใจนำมาเป็นแนวทางให้พัฒนากฎหมายไทย ได้แก่แนวทางกฎหมายสำหรับงานราชทัณฑ์ในประเทศออสเตรเลีย ค.ศ. 2018 ซึ่งแม้มิใช่กฎหมายแต่เป็นแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานราชทัณฑ์ อาจนำมาปรับใช้กับประเทศไทยได้ หากการออกระเบียบกรมราชทัณฑ์หรือการแก้ไขพระราชบัญญัติราชทัณฑ์เพื่อเพิ่มเติมหลักเกณฑ์เรื่องผู้ต้องขังพิการนั้นเป็นการยากและเสียเวลามากเกินไป ก็อาจเขียนเป็นแนวทางการดำเนินงานของเรือนจำแทน เพื่อให้แต่ละเรือนจำมีบรรทัดฐานในการวางแผนงาน การปฏิบัติ ดูแล ออกกฎเกณฑ์ที่แตกต่างกัน ไปต่อผู้ต้องขังแต่ละประเภท หรือยืดหยุ่นมากขึ้นในการวางแผนงานเพราะต้องคำนึงถึงผู้ต้องขังพิการด้วยเช่นกัน

5. สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

กฎหมายของประเทศไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันมีเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องอุปกรณ ช่วยเหลือความพิการเท่านั้น จึงได้พิจารณาถึงความเหมาะสมของบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการ ของไทยพบว่า ปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการลงโทษเน้นไปที่การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และ มาตรฐานสากลให้ความสำคัญกับสิทธิผู้ต้องขัง ที่ผู้ต้องขังควร ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานประการอื่นที่ นอกเหนือจากเสรีภาพในความเป็นอิสระที่ถูกจำกัดไว้ รวมถึงสิทธิคนพิการที่รัฐต้องจัดการเลือก ปฏิบัติต่อคนพิการและสนับสนุนให้เข้าถึงสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ซึ่งกฎหมายเกี่ยวกับผู้ต้องขัง พิการของไทยไม่ได้มีบทบัญญัติที่เป็นไปตามหลักการดังกล่าว ยังไม่สอดคล้องกับแนวคิดในการ ลงโทษทางอาญาและหลักสากล

นอกจากนั้นการที่กฎหมายราชทัณฑ์ของไทยบัญญัติเรื่องผู้ต้องขังพิการไว้เป็นลายลักษณ์ อักษรเพียงเรื่องเดียวคืออุปกรณช่วยเหลือ โดยไม่ได้บัญญัติถึงสิทธิอื่นที่ผู้ต้องขังพิการจะ ได้รับและ สิ่งที่รัฐต้องจัดไว้ให้สำหรับผู้ต้องขังพิการ โดยเฉพาะ ส่งผลให้ผู้ต้องขังพิการไม่สามารถมีข้อต่อสู้ หรือเรียกร้องถึงสิ่งที่รัฐควรจัดหาไว้ให้ได้ เนื่องจากไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรถึง สิทธิที่ผู้ต้องขังพิการพึงได้รับอย่างชัดเจน

และการที่กฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศไทยเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการไม่ครอบคลุมรอบด้าน ส่งผลให้เกิดปัญหาในด้านต่าง ๆ กับผู้ต้องขังพิการ ได้แก่ ปัญหาการใช้ชีวิตในเรือนจำ ปัญหาด้าน การฝึกวิชาชีพ และปัญหาด้านการศึกษา ซึ่งผู้ต้องขังพิการไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เรือนจำจัดไว้ให้ผู้ต้องขังทุกรายได้ เนื่องจากความเสียเปรียบทางด้านร่างกาย และ ขาดการสนับสนุนของหน่วยงานราชทัณฑ์เพราะ ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผู้เขียนมีความเห็นว่าเพื่อให้กฎหมายราชทัณฑ์ของไทยสอดคล้องกับแนวคิด ในการลงโทษทางอาญาและหลักสากล รวมทั้งช่วยให้ผู้ต้องขังพิการเข้าถึงสิทธิของตนเองได้และ เพื่อแก้ปัญหาให้ผู้ต้องขังพิการสามารถเข้าถึงกระบวนการลงโทษและฟื้นฟูผู้ต้องขังตามเป้าหมาย ของงานราชทัณฑ์ได้เท่าที่ควร ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะในแนวทางการพัฒนากฎหมายสำหรับผู้ ต้องขังพิการ โดยแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง คือ

1.) แนวทางด้านกฎหมาย แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 จากเดิมที่มี บทบัญญัติในมาตรา 54 ตอนท้าย "...จัดให้ผู้ต้องขังได้รับอุปกรณช่วยเหลือเกี่ยวกับสายตาและการได้ยิน การบริการทันตกรรม รวมถึงอุปกรณสำหรับผู้มีกายพิการตามความจำเป็นและเหมาะสม"

ให้แก้ไขหรือเพิ่มเติมเป็นมาตราใหม่ว่า “กรณีผู้ต้องขังพิการ ให้เรือนจำสนับสนุนให้ผู้ต้องขังสามารถเข้าร่วมโปรแกรมและบริการของเรือนจำอย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่น การสนับสนุน หมายความรวมถึง การปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับความพิการของแต่ละบุคคล อุปกรณ์ช่วยเหลือความพิการ การศึกษา การฝึกอาชีพ ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์”

และออกระเบียบกรมราชทัณฑ์ฉบับใหม่ชื่อ “ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเรื่องผู้ต้องขัง พิการ พ.ศ...” ซึ่งจะมีรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินการของเรือนจำหากเรือนจำแห่งนั้นมีผู้ต้องขัง พิการด้วย เพื่อให้ผู้ต้องขังพิการได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมในการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรม การกระทำ ความผิดในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ตามตัวอย่างต่อไปนี้

ปรับปรุงส่วนที่พักอาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่ผู้ต้องขังสามารถเข้าถึงได้ให้ผู้ต้องขังพิการสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกัน

การฝึกอาชีพและการศึกษา จัดให้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมการทำงานและการศึกษาที่ทำให้คนพิการสามารถทำงานและเรียนรู้ได้อย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ

2.) แนวทางด้านนโยบาย โดยการออกมาตรฐานสำหรับการปฏิบัติงานของงานราชทัณฑ์ ในประเทศไทย ซึ่งจะเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ วางแผนการดำเนินงานของเรือนจำ รวมถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เรือนจำสามารถรองรับผู้ต้องขังได้ทุกประเภทและบรรลุวัตถุประสงค์ ของการลงโทษจำคุก

มาตรฐานราชทัณฑ์ฉบับนี้ ไม่ใช่ข้อกำหนดแต่เป็นแนวทางซึ่งหน่วยงานราชทัณฑ์ในประเทศไทย จะต้องนำมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ เพื่อให้สามารถแก้ไขและพัฒนาต่อไปได้รวดเร็วและ ทันสมัย ซึ่งจะเขียนข้อปฏิบัติของเรือนจำทั้งหมด โดยมีเรื่องเกี่ยวกับผู้ต้องขังพิการอยู่ด้วย เป็นหนึ่งในหัวข้อสำคัญ